MOȘTENIREA ȘTIINȚIFICĂ A PROFESORULUI PETRU CARAMAN

Om de o exemplară intransigență și demnitate, învățat cu o riguroasă formație științifică, poliglot și lingvist de prestigiu, cunoscător profund al culturii populare sud-est europene și comparatist neîntrecut, profesorul Petru Caraman a realizat o operă care îl recomandă a fi cel mai de seamă etnolog român și, totodată, un cercetător din elita specialiștilor europeni în acest domeniu. Preocupările științifice l-au absorbit pînă în cel de al 81-lea an al existenței, cînd a fost răpus de o boală necruțătoare[1].

Petru Caraman s-a născut la 14 decembrie 1898[2], în satul Vîrlezi-Covurlui (actualul județ Galați), într-o familie de țărani răzeși. Străbunii săi îndepărtați erau mazili, veniți de undeva din sudul Basarabiei și recunoscuți, prin tradiție, pentru dîrzenia cu care au apărat hotarele Moldovei dinspre Bugeac[3]. Unul dintre strămoși a fost *căpitan de margine*, rang ce echivala cu acela de *căpitan de plai*. Părinții, Elena și Neculai Caraman, au manifestat o preocupare constantă pentru instrucția celor șase copii[4], Petru fiind al doilea

[1] A încetat din viață în noaptea de 9 spre 10 ianuarie 1980. În *Certificatul de deces* (seria D. 5, nr. 187070, eliberat de Consiliul popular al municipiului Iași, cu nr. 84) este trecută data de *9 ianuarie 1980*.

[2] Cf. *Extras* din registrul stării civile pentru născuți, anul 1898, nr. 79, pe baza căruia Sfatul popular al comunei Vîrlezi, raionul Bujor, regiunea Galați, a eliberat, la 24 martie 1960, cu nr. 62, *Certificatul de naștere*, seria N.Z., nr. 165445.

[3] Cf. G. Ivănescu, *A 80-a aniversare a profesorului Petru Caraman*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", tom XXVI, Iași, 1977—1978, p. 269.

[4] Patru dintre cele cinci surori ale lui Petru Caraman au făcut studii superioare.

născut și singurul băiat. Cel căruia i se hărăzise să ducă mai departe numele străbunilor, pe linie paternă, a moștenit și alesele calități ale părinților: de la mamă, bunătatea și capacitatea de a vibra în fața frumosului, iar de la tată a învățat, „prin exemplu viu, școala severă a muncii și a răspunderii... și cele mai bune lecții despre adevărata iubire de țară" [5]. Școala primară, începută la vîrsta de 5 ani, a urmat-o în satul natal, iar după absolvirea acesteia a devenit, prin examen, elev bursier al Liceului Internat „Costache Negruzzi" din Iași. Aici și-a continuat studiile sub îndrumarea unor străluciți profesori, printre ei numărîndu-se Calistrat Hogaș, Vasile Bogrea, August Scriban și, pentru puțin timp, Iorgu Iordan, a căror înrîurire pare să fi fost decisivă în orientarea sa ulterioară. Începutul primului război mondial îl află pe elevul Petru N. Caraman în clasa a VII-a, obligîndu-l, în urma suspendării cursurilor, să-și încheie studiile secundare „ca particular" [6].

Din vremea studiilor liceale datează și cele dintîi preocupări ale sale pe tărîmul folclorului. Nu se știe dacă și în ce măsură ele sînt urmarea îndemnurilor vreunuia dintre profesorii de la Liceul Internat sau numai rodul lecturilor și al afinității cu acest domeniu. Cert este că în luna mai a anului 1916 avea redactat un „studiu folcloric" de 30 de pagini, *Importanța morilor de apă în trecutul neamului nostru*[7], o lucrare în care elementele etnografice se împletesc cu cele folclorice și, nu mai puțin, cu cele socio-economice, concurînd toate la realizarea unei imagini unitare asupra semnificației morii în viața satului. Dintr-o scrisoare aflată la sfîrșitul manuscrisului, adresată unui coleg, rezultă că lucrarea era destinată publicării într-o revistă școlară, asupra căreia autorul articolului făcea unele observații cu privire la ținuta grafică. În post-scriptum-ul scrisorii, el spune că are o *colecție de poezii poporane*, numărînd circa 300 de piese, adunate, în mare parte, „de la soldați dintr-un regiment oltean" [8].

După terminarea liceului a stat o vreme acasă, învățămîntul fiind întrerupt din cauza războiului, apoi, în toamna anului 1918, s-a înscris la Facultatea de litere și filozofie a Universității Mihăilene din Iași, secția filologie modernă. În centrul preocupărilor sale se situează treptat, cu tot mai multă claritate, problemele de filologie și de filozofia culturii. Pasiunea dovedită pentru domeniul ales, seriozitatea și competența cu care s-a afirmat ca student l-au impus în fața iluștrilor săi dascăli: G. Ibrăileanu, Alexandru Philippide, Ilie Bărbulescu, Traian Bratu, Ion Petrovici, Dimitrie Gusti, Orest Tafrali, care l-au încurajat și i-au stimulat preocupările științifice.

Puțini ar fi bănuit atunci că acel exelent student pe care profesorii Al. Philippide și I. Petrovici îl elogiau, iar G. Ibrăileanu intenționa să-l oprească asistent[9], va opta pentru o direcție de cercetare rareori abordată la acea dată în Universitatea ieșeană. Este vorba de domeniul culturii populare, față de care studentul Petru Caraman manifesta o adevărată pasiune. Vacanțele de vară devin prilejuri de lungi călătorii prin satele Moldovei și Munteniei, ajunge și în Transilvania, făcînd astfel să sporească an de an filele

[5] *Autobiografie*, scrisă la 9 aprilie 1953, p. 1 (manuscris).
[6] „Anuarul Liceului Internat „Costache Negruzzi", anul al XVI-lea, Iași, 1911, p. 41.
[7] Lucrarea se păstrează în manuscris.
[8] O parte din această colecție s-a pierdut în timpul celui de al doilea război mondial. Două texte (cîntece de cătănie) au apărut în rev. „Orizonturi noi", an I, nr. 2, 1918.
[9] G. Ivănescu, *idem*.

colecției sale de folclor, intitulată acum *Popularia carmina*. Un loc aparte în această colecție pare să-l fi ocupat colindele, cărora autorul le consacră, în aprilie 1921, un amplu studiu (82 p.), reluat, în octombrie același an, într-o variantă modificată și restrînsă (40 p.), sub titlul *Un izvor nou pentru studiul limbii românești vechi*[10], ca lucrare de seminar. Într-o notă de la sfîrșitul lucrării, precizează că s-a folosit numai de colecția personală de colinde, întrucît a constatat că unele din colecțiile publicate nu prezintă suficientă garanție sub aspectul autenticității pieselor. Este doar unul din exemplele ce se pot da cu privire la exigența ce l-a călăuzit, încă de la început, nu numai în privința însușirii unei metodologii adecvate pentru culegerea folclorului, ci și în discernerea valorilor. Într-o vreme cînd folclorul și etnografia erau abordate, în cel mai bun caz, din perspectiva altor discipline și numai în relație cu acestea, Petru Caraman militează pentru autonomia acestor obiecte de studiu, susținînd necesitatea stringentă a cercetărilor etnografice sistematice, cu mijloace de investigație specifice.

În decembrie 1921 și-a trecut licența în filologia modernă, specialitatea limba și literatura română, primind calificativul „Magna cum laude", iar la începutul anului următor a absolvit și Seminarul pedagogic universitar din Iași. Perioada universitară i-a fost desigur favorabilă, în sensul că a avut șansa să se formeze sub îndrumarea unor personalități de frunte ale culturii românești, dar în același timp, i-a fost potrivnică, deoarece neajunsurile materiale l-au obligat ca, paralel cu învățătura, să presteze diferite munci pentru a se putea întreține: *preparator* de limba franceză și *pedagog*, la liceul unde se instruise (1919—1922), *telefonist* și apoi *impiegat auxiliar clasa a II-a*, la Regiunea a VII-a sanitară din Iași (1920—1921), *bibliotecar*, la Seminarul pedagogic universitar (1921—1922)[11]. Între 1922—1923 și-a făcut serviciul militar la Școala de ofițeri de rezervă (infanterie) din Ploiești, pe care a absolvit-o cu gradul de sublocotenent.

Anul 1923 marchează începutul carierei didactice a profesorului Petru Caraman. În luna ianuarie susține, la București, examenul de capacitate, cu specialitatea *limba latină*, iar în iunie va da un nou examen, de data aceasta specialitatea fiind *limba română*. Lecția de probă la cursul superior, pentru limba română, a fost ținută la Liceul „Sf. Sava" (8.VI.1923) și a avut ca subiect *Răspîndirea poeziei populare*[12]. Expunerea profesorului Caraman a produs o deosebită impresie asupra lui O. Densusianu, aflat printre examinatori, care nu a întîrziat să-i comunice opiniile favorabile, invitîndu-l totodată să-l viziteze. Un sentiment de sfială însă, izvorît dintr-o nețărmurită admirație față de personalitatea complexă a lui O. Densusianu, l-a împiedicat să dea curs invitației. Abia în iunie 1933, deci peste exact zece ani de la prima lor întîlnire, profesorul Caraman — fiind acum un nume cunoscut în etnologia

[10] Se păstrează amîndouă manuscrisele.
[11] Cf. dosarul alcătuit în anul 1960, în vederea pensionării.
[12] Se păstrează planul de lecție.

sud-est europeană — îi va trimite o vibrantă scrisoare, din care se degajă, fără echivoc, influența hotărîtoare exercitată de studiile folclorice ale lui Ovid Densusianu asupra formației sale științifice.

Devenit profesor secundar titular, pentru specialitățile latină și română, este numit, începînd cu 1 septembrie 1923, la Liceul de stat nr. 2, din Cernăuți. Tot în acest oraș, a mai funcționat la Școala normală de băieți (profesor suplinitor de limba franceză, 1924—1925), Liceul militar „Ștefan cel Mare" (profesor titular, 1924—1928) și la Liceul de stat nr. 4 (1927—1929). Pretutindeni el s-a impus prin rigoarea formației profesionale, dar și prin darul de a se face înțeles și iubit, prin marea vocație de dascăl, pe care au subliniat-o, ori de cîte ori au avut prilejul, foștii săi elevi.

La începutul anului 1925 se pregătește pentru un examen, în vederea plecării la specializare în Franța. Era o mai veche dorință pe care acum o socotea realizabilă. Din păcate, cei în drept au escamotat data reală a concursului, dînd cîștig de cauză unui favorit al lor. Profesorul Caraman este, firește, dezamăgit, dar nu abandonează ideea specializării înstrăinătate. Fără îndoială, această plecare, spre care năzuia cu atîta ardoare, nu constituia un scop în sine, ci o etapă indispensabilă în procesul desăvîrșirii sale ca specialist în domeniul culturii populare, domeniu în care vedea, pe bună dreptate, un cîmp de investigații abia desțelenit. La puțin timp după tentativa plecării în Franța, șansa îi surîde din nou. De această dată, statul care oferea o bursă pentru studii era Polonia, țară în care cercetările de folclor și etnografie cunoșteau, la vremea respectivă, o maximă înflorire. Participînd la concurs, el reușește să cîștige bursa și, obținînd un concediu de studii oferit de statul român, pleacă în Polonia în noiembrie 1925.

Perioada specializării a durat pînă în anul 1928, cuprinzînd șase semestre, pe care profesorul Caraman le-a petrecut în trei centre universitare — Varșovia (1 semestru), Lvov (1 semestru) și Cracovia (4 semestre) — audiind cursuri de lingvistică, literatură, etnologie și etnografie slavă, prezentînd referate și participînd la dezbaterea unor probleme de specialitate. Printre profesorii cu care s-a format ca specialist în domeniul slavisticii se numără Jan Łos (polonistică și, în special, gramatică polonă), Tadeusz Łehr Spławiński, Jan Słoński și Stanisław Szober (filologie slavă și gramatică veche bulgară), Suchý (limbă cehă și slovacă), Vichrov (limba și literatura rusă), Bohdan Lepky și Jan Janow (limba și literatura ucraineană), Kazimierz Nitsch (dialectologia polonă și slavă), Julian Kleiner, Bronisław Gubrynowicz, Jósef Kallenbach și Ignacy Chranowsky (literatura polonă). Acestora li se adaugă, desigur, profesorii de etnografie, folclor și etnologie slavă, ale căror cursuri, seminarii și lecții practice aveau să-l cucerească, în scurtă vreme, pe viitorul etnolog. Dascălii cu care a studiat cultura populară slavă sau a altor popoare sînt considerați și astăzi specialiști de primă mărime în domeniul respectiv : Jan St. Bystroń (folclorul polon și implicațiile lui sociologice), Eugeniusz Frankowski și Adam Fischer (etnografia polonă și ucraineană), Kazimierz Moszyński (etnografia popoarelor slave și cercetări monografice comparate), St. Poniatovski (cercetări etnologice asupra popoarelor exotice), Jan Czekanowski (cercetări antropologice). L-a cunoscut, de asemenea, pe Vołodymyr Hnatiuc, unul din cei mai de seamă etnografi ucraineni.

În cursul celui de al doilea an al şederii sale în Polonia, revista „Arhiva" din Iaşi îi publică primul articol, intitulat *Ştiri despre români şi despre orientul Europei din pragul veacului XIV (1308)*[13]. Referindu-se la manuscrisul publicat de O. Górka (*Anonymi descriptio Europae Orientalis...*), autorul stăruie îndeosebi asupra paragrafelor în care se vorbeşte de români, după care pune acest manuscris în relaţie cu *Anonymus Belae Regis Notarius*, constatînd identitatea terminologiei referitoare la numele poporului nostru.

Sfîrşitul stagiului de specializare coincide cu susţinerea, la Universitatea „Władysław Jagełło" din Cracovia, a doctorului în *litere şi filozofie* (doctoratul principal în martie şi cel filozofic în iunie) specialitatea *etnografie*, cu teza *Obrzęd Kolędowania u Słowian i u Rumunów. Studjum porównawcze.* Lucrarea se bucură de aprecieri elogioase din partea comisiei, iar candidatului i se acordă titlul de doctor în ştiinţe, cu menţiunea generală „legitime laudabilis" şi precizarea „celujaco" (excelent !) pentru specialitatea principală. Urmare firească a acestei preţuiri unanime, Academia poloneză îi solicită teza în vederea publicării, ceea ce autorul consimte, nu însă înainte de a-i fi dat o substanţială extindere[14].

Îndată după terminarea doctoratului, profesorul Caraman a plecat într-o excursie de studii la Praga şi apoi la Viena, continuîndu-şi documentarea, în bibliotecile acestor importante centre ale culturii europene, pe linia proaspetei sale direcţii de cercetare : folclorul comparat. În septembrie 1928 se întoarce în ţară, dar nu rămîne decît pînă la începutul lunii decembrie, cînd primeşte un nou concediu de studii, de data aceasta pe cont propriu, pe care îl va consacra cunoaşterii Iugoslaviei şi Greciei. Pleacă mai întîi la Belgrad, apoi la Zagreb, Sarajevo, Ljubliana, fiind preocupat în permanenţă de o cît mai bună cunoaştere a limbii şi etnografiei sîrbo-croate. În acest scop a audiat cursurile unor renumiţi profesori şi specialişti, a cercetat documente de arhivă, a frecventat marile biblioteci şi nu a ignorat cunoaşterea nemijlocită a faptelor de limbă şi de cultură populară.

După mai bine de patru luni petrecute în Iugoslavia, în aprilie 1929 se îndreaptă spre Grecia, cu scopul de a-şi îmbogăţi cunoştinţele de limbă greacă modernă şi de a face unele cercetări asupra folclorului neogrecesc. Investigaţiile sale, orientate în cazul de faţă şi spre „definitivarea unei lucrări cu subiect grecesc" [15], se desfăşoară în mai multe biblioteci elene, cea mai insistent cercetată fiind Biblioteca naţională din Atena. Şederea în Grecia durează pînă în iulie 1929, cînd peregrinul cercetător revine în ţară. La cîteva zile după întoarcere, a avut loc, în satul natal, căsătoria sa cu profesoara Alice Sibi, fostă colegă de facultate.

În acelaşi an, revista care i-a patronat debutul îi publică studiul *Motive româneşti în literatura semipopulară cehă. Teatrul de marionete „Horia şi Cloşca"* [16], la baza căruia stă o dramă inspirată de răscoala românilor transilvăneni de la 1784. Sînt analizate mai multe redacţii ale piesei, cu ajutorul cărora stabileşte versiunea iniţială, explicînd apoi căile de răspîndire

[13] „Arhiva", an XXXIII, nr. 3 şi 4, 1926, p. 267—269.

[14] Teza de doctorat număra mai puţin de 400 de pagini, iar lucrarea tipărită are peste 630 de pagini.

[15] Este vorba, probabil, de studiul *Datina colindatului la greci. Studiu de folclor neogrecesc*, inclus în volumul despre colindat apărut în 1933. Studiul se păstrează şi în manuscris.

[16] „Arhiva", an XXXVI, nr. 1, 1929, p. 6—17 şi nr. 2, p. 103—114.

a acesteia. Lucrarea pune de asemenea în lumină și cauzele denaturării adevărului istoric în respectiva creație cvasifolclorică.

Începînd cu 1 octombrie 1929 este numit, prin transfer, profesor titular la Școala elementară de comerț nr. 4, din București, unde va funcționa pînă la 31 august 1930, pentru ca de la 1 septembrie să devină profesor titular și definitiv la Seminarul Central din același oraș[17]. Paralel cu activitatea didactică, profesorul Caraman desfășoară și o rodnică activitate științifică, impunîndu-se treptat, cu autoritate, în lumea specialiștilor.

Revista „Arhiva" îi publică, în 1930, alte două lucrări. Prima, *Contribuții bibliografice la studiul românilor din Istria și al limbii lor*[18], pune în discuție documente necunoscute privitoare la istroromâni și reprezintă o binevenită completare la cele trei volume de *Studii istroromâne* ale lui Sextil Pușcariu. Cea de a doua, *Remarques critiques et discussion de problèmes ethnographiques*[19], avînd ca punct de plecare cartea lui P. Bogatirev, *Actes magiques, rites et croyances en Russie subcarpathique*, publicată la Paris, în 1929, supune unei minuțioase analize teorii și principii metodologice din domeniul etnografiei. Lucrarea devine astfel o recenzie-studiu, formulă de prezentare ce va fi utilizată și cu alte prilejuri. Un an mai tîrziu îi apare, în aceeași publicație, cel dintîi studiu de folclor comparat, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și slavi*[20], care deschide seria contribuțiilor sale fundamentale în acest domeniu. Cercetînd aspectele mitologiei creștine din cadrul obiceiurilor la sărbătorile de iarnă ale popoarelor din orientul Europei, în comparație cu ciclurile greco-romane de la aceeași dată, relevă că la baza acestor practici stau tradițiile păgîne greco-romane, alături de elemente autohtone. Studiul constituie „o încununare a tuturor încercărilor mai vechi de a detecta elementele păgîne transmise în haină creștină în sărbătorile legate de solstițiul de iarnă" [21].

Tot în 1931, revista poloneză „Lud Słowiański" îi tipărește prima parte a studiului *Une ancienne coutume de mariage. Étude d'ethnographie du sud-est européen*, alte două părți apărînd în aceeași publicație[22], în anii 1932 și 1933[23]. Lucrarea se ocupă de o veche datină nupțială (*căderea* sau *adusul pe vatră*), pe care autorul o identifică mai întîi la toate popoarele sud-estului european, încadrînd-o apoi în *cultul focului* și, mai ales, *al vetrei*, iar în final o urmărește la popoarele antice (greci, romani, indieni), pentru a-i descifra originea și semnificația. Un deosebit interes suscită și studiul *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*[24], acesta impunîndu-se în primul

[17] Cf. I. D. Lăudat, *Un distins profesor de seminar : Petru Caraman*, în „Biserica ortodoxă română", an XCVII, 1979, nr. 3—4, p. 590—595.

[18] „Arhiva", an XXXVII, nr. 2, 1930, p. 112—120.

[19] *Ibidem* nr. 3 și 4, p. 213—229.

[20] *Ibidem*, an XXXVIII, 1931, p. 358—448.

[21] Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura enciclopedică română, 1974, p. 506.

[22] Cf. „Lud Słowiański", Pismo poświęcone dialektologji i etnografji Słowian, tom II, zeszyt 1, Krakow, 1931, p. 27—55 ; tom III, zesz. 1, 1932, p. 80—97 și 185—212.

[23] Lucrarea fusese programată să apară în patru numere ale revistei, dar din greșeala redacției, partea a patra s-a publicat în locul părții a treia, aceasta rămînînd inedită. În manuscrisul care s-a păstrat, porțiunea nepublicată se identifică cu partea a doua a lucrării. Ea va putea fi deci valorificată.

[24] „Anuarul Arhivei de folclor", I, Cluj, 1932, p. 53—105 ; II, București, 1933, p. 21—88.

rînd prin „noua opziție științifică față de istoricitatea cîntecului popular"[25]. Analizînd balada *Marcoș Pașa* (Crivățul), în relație cu o serie de izvoare istorice (cronici polone, ucrainene, turcești și maghiare), profesorul Caraman identifică în miezul cîntecului bătrînesc proiecția unui eveniment istoric, și anume, nimicirea unei expediții turcești din iarna anilor 1498—1499. Așadar, este preconizat un principiu metodologic prin care se încearcă definirea faptelor folclorice cu ajutorul istoriei și nu invers : „Deci, ca să reducem rezultatele acestei cercetări la justele lor proporții, trebuie să constatăm că de fapt nu e vorba aici de reconstituirea unui eveniment istoric pe baza baladei populare, ci de o recunoaștere a lui în creațiunea folclorică și de o identificare a datelor aflate acolo, cu cele din izvoarele istorice"[26].

Dar cel mai de seamă eveniment publicistic din viața profesorului Caraman l-a constituit, fără îndoială, apariția cărții *Datina colindatului la slavi și la români. Studiu comparat*, pe care Academia poloneză i-a tipărit-o în anul 1933[27]. Avînd la bază teza de doctorat, această carte apărea acum într-o variantă ce își dublase proporțiile inițiale, prin adăugarea unor capitole noi, ca și prin dezvoltrea substanțială a celor existente. Obiectul lucrării îl formează cercetarea comparativă a obiceiului colindatului la slavi și la români, cu multiple referiri la celelalte popoare din orientul Europei, îndeosebi la greci. Spațiul de care se ocupă este cuprins între „Marea Egee și Marea Baltică în direcția sud-nord, iar în direcția vest-est, de la Adriatica și versantul răsăritean al Alpilor pînă spre Urali"[28]. Cercetînd diferitele categorii ale colindei, autorul acordă o atenție specială elementelor profane, remarcabile atît prin vechimea lor, cît și prin autenticitate, lăsînd la o parte deliberat aspectele religioase ale datinei, pe care le socoate suprapuneri tîrzii și nesemnificative pentru elucidarea problemelor urmărite. Mai întîi stabilește un *tip oriental* al datinei (existent la bulgari, români și ucraineni), un tip aflat încă în plină înflorire, pentru ca pornind de la acesta — căruia îi opune adesea *tipul occidental* (cu forme degradate sau întîmplătoare) — să treacă la studierea genezei practicii și a fazelor ei de evoluție. Concluzia la care ajunge este că obîrșia *datinei colindatului* trebuie căutată în cultul păgîn al antichității greco-romane, ceea ce înseamnă că, la origine, nu are nici o legătură cu religia, substratul ei fiind magic. Prezența elementului magic este urmărită apoi, deopotrivă, în ritual și în poezia colindelor, demonstrîndu-se astfel netemeinicia ipotezelor care pledează pentru originea mitologică sau creștină a acestui obicei. Este subliniat, de asemenea, rolul important pe care l-au avut românii, la începutul evului mediu, ca deținători inițiali și răspînditori ai datinei colindatului în sud-estul Europei, mai cu seamă la slavi și la maghiari. Această operă îl situează pe profesorul Caraman în rîndul celor mai importanți etnologi din Europa.

Dar tînărul savant, cum îl numea Nicolae Iorga, trebuia să facă față și obligațiilor didactice de la seminarul bucureștean, obligații pe care el a

---

[25] Ov. Bîrlea, *op. cit.*, p. 505.

[26] Petru Caraman, *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*. Partea a II-a ; *Geneza*, în „Anuarul Arhivei de folclor", II, București, 1933, p. 87.

[27] *Obrzęd Kolędowania u Słowian i u Rumunów. Studjum porównawcze*, Krakowia, 1933, VIII + 630 p.

[28] Petru Caraman, *Obrzęd kolędowania...* (recenzie), în „Buletinul Institutului de filologie română „Al. Philippide", vol. I, Iași, 1934, p. 233.

înțeles să și le îndeplinească, întotdeauna, în mod exemplar. Adeseori, acestea îl suprasolicită, limitîndu-i îngrijorător timpul afectat studiului. De aceea, pentru a face față fluxului de informații și, mai ales, pentru a întreține contactele științifice cu specialiști de peste hotare, este nevoit să renunțe an de an la toate vacanțele. În septembrie 1934, ministerul îl detașează de la Seminarul Central din București, numindu-l director al Institutului român din Sofia. Oferta era într-adevăr ispititoare pentru un slavist și profesorul Caraman va profita, desigur, de pe urma acestei ședere în capitala Bulgariei, dar tot cu prețul unor nebănuite sacrificii, pentru că și aici acordă prioritate absolută intereselor școlii. De fapt, nici nu se putea altfel, pentru că instituția în fruntea căreia era chemat se afla într-o accentuată stare de decădere, departe de a mai corespunde menirii pentru care fusese creată. Profesorul Caraman are, astfel, marele merit de a fi restabilit rapid prestigiul acestei școli, conducînd-o apoi spre cea mai frumoasă perioadă din întreaga ei existență. Dorința noului director era ca școala pe care o conducea să se ridice la nivelul instituțiilor similare (*Institut français* și *Istituto italiano*) din capitala bulgară. Ar fi vrut ca, depășind treptele învățămîntului primar și secundar, școala să devină un *Institut româno-slav*, cu o mare bibliotecă, unde să poată fi trimiși, pentru specializare, cei mai buni absolvenți ai secțiilor de slavistică de la universitățile din România. Socotea, de asemenea, util ca institutul să aibă o publicație de specialitate, în care să apară cele mai importante lucrări, cu subiecte românești sau slave, susținute la institut, în cadrul unui program anual de conferințe. Acest amplu program de dezvoltare a școlii române din Sofia va rămîne, pînă la urmă, în stadiul de proiect, pentru că obtuzitatea unor funcționari din conducerea ministerului român l-a determinat pe profesorul Caraman să-și dea demisia din funcția de director, la 2 iulie 1937[29].

În pofida tuturor greutăților, activitatea sa științifică se dovedește în continuare la fel de rodnică. Astfel, în 1934 publică o altă recenzie-studiu, *Datinile românești în limba franceză* (110 p.)[30], în care se ocupă de cartea lui M. Vulpescu, *Les coutumes roumaines périodiques*, apărută la Paris în 1927, dezvălindu-i metodic toate neajunsurile. Recenzia oferă un adevărat model de critică științifică și cuprinde, totodată, prețioase sugestii de ordin metodologic. Reține atenția, de asemenea, ampla expunere critico-bibliografică asupra folclorului român în limba franceză, secolele al XIX-lea și al XX-lea. O altă lucrare, *Considerații critice asupra genezei și răspîndirii baladei Meșterul Manole în Balcani*[31], ne dă din nou posibilitatea să urmărim erudiția profesorului Caraman, capacitatea sa asociativă, ca și siguranța cu care își domină subiectul ales. Cumulînd rezultatele cercetărilor efectuate pe diferite căi, ajunge la concluzia că patria de origine a cîntecului epic despre Meșterul Manole este Grecia, românilor revenindu-le meritul de a fi contribuit la desăvîrșirea artistică a baladei, precum și acela de a fi răspîndit-o în lumea slavilor meridionali.

Reluînd firul biografiei marelui cărturar, constatăm că, după demisia de la Institutul român din Sofia, s-a întors la Seminarul Central din București, dar numai pentru un an, deoarece în octombrie 1938 este chemat la Universi-

[29] Cf. *Demisia* adresată ministerului, păstrată în manuscris și în copie dactilografiată.

[30] *Contribuție critică asupra folclorului român în străinătate*, București, Tip. C. Lăzărescu, 1934, 110 p.

[31] „Buletinul Institutului de filologie română „Al. Philippide", vol. I, Iași, 1934, p. 63—102.

tatea din Iași. Aici i se oferă catedra de slavistică, rămasă vacantă în urma pensionării fostului său profesor Ilie Bărbulescu, pe care o va suplini pînă la 1 octombrie 1939, cînd, pe bază de concurs, va fi numit conferențiar definitiv[32]. Membrii comisiei au apreciat superlativ calitățile profesionale și formația științifică a profesorului Caraman care, deși orientat cu precădere spre etnografia și folclorul popoarelor slave — după cum singur mărturisea — a demonstarat că stăpînește, cu aceeași siguranță, și domeniul lingvisticii. Iată, în acest sens, remarca unuia dintre membrii comisiei: „După prima lecție publică, despre *Reflexe ale iusului proloslav în limba slavă și în elementele româno-slave*, mi-am făcut convingerea că, chiar în probleme care nu-l interesau direct, chiar în problemele lingvistice slave, se mișcă liber, ferm, foarte clar și mai ales organizat" [33]. Doi ani mai tîrziu, la 21 decembrie 1941, a fost numit profesor titular de slavistică[34], funcție în care a desfășurat, pînă în toamna anului 1947, o prodigioasă activitate, pe linia propagării interesului pentru limba și cultura popoarelor slave[35].

Problemele folclorului și etnografiei nu sînt neglijate nici de acum încolo. Dimpotrivă, s-ar putea spune chiar că ele beneficiază de o atenție sporită, în sensul că, pe lîngă activitatea publicistică propriu-zisă, profesorul Caraman ține o serie de conferințe sau elaborează proiecte[36] pentru cercetarea sistematică și tezaurizarea științifică a faptelor de cultură populară. Dintre lucrările apărute în acest interval, menționăm mai întîi studiul *Xylogénèse et lithogénèse de l'homme...*[37], publicat în revista „Zalmoxis", condusă de Mircea Eliade, o amplă exegeză care își propune să urmărească cele două teme legendare, privitoare la nașterea omului din *lemn*, și, respectiv, din *piatră*, în întreg orientul Europei. Din acest valoros studiu, care ar fi totalizat în final 120 p.[38], nu a apărut decît prima parte[39]. Interesant este și articolul *Fresca huțulă*[40], de fapt o recenzie la cartea lui St. Wincenz, *Na vysokiej połoninie. Obrazy, dumy i gawedy z Wierchowiny huculskiej*, Warszawa, 1936. Dincolo de unele observații critice sau de aprecieri la adresa cărții discutate, recenzentul detașează un însemnat număr de fapte lingvistice, etnografice și de folclor, pe care analizîndu-le, demonstrează influența exercitată de români asupra huțulilor în toate comparatimentele respective. În fine, mai notăm studiul *Les bases mystiques de l'Anthroponymie. Prolégomènes à l'étude des noms personnels roumains*[41], o erudită *introducere* la volumul *Conceptul frumuseții umane reflectat în antroponimie, la români și în sud-estul Europei*, volum rămas în manuscris. Ocupîndu-se de sorgintea numelui personal, autorul arată că la baza lui a stat un întreg complex de credințe ancestrale, prenumele precedînd cu mult timp apariția numelui de familie. Atribuirea unui prenume copilului

[32] Cf. „Monitorul oficial", partea I, anul CVII, nr. 251, 30 oct. 1939, p. 6053.
[33] *Ibidem*, p. 6057.
[34] *Ibidem*, anul CIX, nr. 305, 24 decembrie 1941, p. 8041.
[35] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 271.
[36] Printre manuscrisele cărturarului s-a păstrat proiectul unui plan pentru adunarea materialelor folclorice și etnografice.
[37] „Zalmoxis", I, Paris, 1938, p. 177—196, și II, 1, 1939, p. 111—130.
[38] Cf. *Memoriu de titluri și lucrări alcătuit cu prilejul concursului pentru postul de conferențiar universitar.*
[39] Deținem de la autor informația că partea a doua a studiului nu a mai fost redactată.
[40] Extras din rev. „Însemnări ieșene", an V, nr. 3, 1940, p. 1—24.
[41] „Balcania", VI, 1943, p. 464—497.

nou născut presupunea un adevărat ritual, dominat de atenția acordată magiei cuvîntului. Așa au luat naștere *numele-urare* și *numele-dorință*, asupra cărora autorul insistă, subliniindu-le valoarea etno-psihologică.

Preocupările sale științifice și didactice nu l-au absorbit însă niciodată pînă într-atît, încît să nu observe urmările nefaste ale convulsiilor sociale și politice din țara noastră, care se produceau în anii 1940—1944. Fără să adere la vreun partid, s-a dovedit întotdeauna, prin întreaga sa activitate, un adevărat patriot. În anii celui de al doilea război mondial, profesorul Caraman i-a dezaprobat pe aceia carea au contribuit la aducerea germanilor în țară și au profesat o politică hitleristă. El s-a ridicat cu promptitudine și intransigență împotriva tuturor abuzurilor și nedreptăților din vremea respectivă, atrăgîndu-și astfel ura legionarilor, pe care i-a înfruntat în mai multe împrejurări[42]. În anul universitar 1940—1941 a refuzat, în scris, ordinul decanului, aservit politic timpului, de a ține examenele și a suplini catedra unui valoros profesor de lingvistică, aruncat pe nedrept în închisoare, cerînd eliberarea lui imediată. Altădată, s-a opus vehement susținerii unui examen de doctorat, fără participarea profesorului de la specialitatea principală, reușind din nou să aibă cîștig de cauză. Atitudinea sa curajoasă avea să culmineze cu înfierarea asasinării lui Nicolae Iorga. El a vorbit atunci în fața studenților, timp de două ore, despre personalitatea și meritele marelui savant, condamnînd cu vehemență odiosul asasinat, în pofida faptului că printre auditori se aflau și legionari[43]. Profesorul Caraman s-a numărat, de asemenea, printre semnatarii Manifestului academicienilor și al profesorilor universitari[44], adresat lui Antonescu în vara anului 1944, prin care se cerea ieșirea României din război.

Dar poate cea mai convingătoare dovadă de conștiință civică și de înalt patriotism o constituie salvarea de la distrugere, în timpul celui de al doilea război mondial, a majorității bibliotecilor Universității din Iași. Într-o vreme în care orașul se afla în plină evacuare, fiecare îngrijindu-se doar de soarta familiei sale, profesorul Caraman (și el tată a trei copii) pune mai presus de toate destinul instituției în care lucra. S-a dus la Universitate *din proprie inițiativă* și, cu sprijinul cîtorva oameni de suflet, el a muncit zile în șir, pînă la epuizare, împachetînd cărțile, pe care le-a transportat apoi în Ardeal, riscîndu-și viața, deoarece trenul avea de străbătut numeroase zone cumplit lovite de bombardament. Și tot el a fost acela care, în 1945, a vegheat îndeaproape ca această inestimabilă avere să reintre intactă în posesia Universității ieșene.

Deși ca slavist s-a considerat, întotdeauna, în primul rînd etnograf, el a ținut la Universitatea din Iași cursuri de limbă și literatură salvă, ce s-au bucurat de o prețuire unanimă[45]. Încă din primii ani ai carierei sale universitare, a predat următoarele cursuri: *Introducere în studiul limbii slave bisericești vechi*, *Introducere în paleografia și diplomatica româno-slavă*, *Curs de etnografie și limbă huțulă* și *Curs de literatură rusă modernă (Epoca lui Pușkin)*. Acestora le-a urmat, peste cîțiva ani, cursul de *Istoria literaturii ruse vechi*. Se cuvine

[42] După cum rezultă din autobiografia cărturarului, atitudinea sa progresistă ar fi fost aspru sancționată, dacă dominația legionară s-ar fi prelungit.

[43] Între manuscrisele rămase, se păstrează o schiță a discursului rostit atunci.

[44] Cf. „Magazin istoric", an I, 1967, nr. 2, p. 7—9.

[45] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 271.

menționat și faptul că, sub directa sa îndrumare, s-a inițiat la Universitate un *Curs elementar de limba rusă*, cu lecții practice de gramatică, interpretări de texte și conversații pentru studenții începători. Toate cursurile de slavistică ale profesorului Caraman erau pregătite, în redacție definitivă, pentru tipar, dar din păcate s-au pierdut în timpul refugiului, împreună cu alte manuscrise[46]. Urmările acestei ireparabile pierderi au fost greu resimțite de ilustrul cărturar, dar nu au reușit să-l copleșească.

Personalitatea științifică a profesorului Petru Caraman nu poate fi însă înțeleasă și apreciată la adevăratele ei proporții fără cunoașterea operei inedite. Plecînd pentru totdeauna din mijlocul nostru, marele cărturar a lăsat moștenire culturii românești o impresionată zestre de manuscrise: 34 de studii, însumînd aproape 6 000 de pagini, în care sînt tratate, pe un larg plan comparatist, probleme de cea mai mare însemnătate pentru domeniul etnologiei. Altfel spus, douăsprezece volume de manuscrise, a 500 de pagini fiecare, așteaptă să fie tipărite, pentru ca, alături de lucrările antume, opera profesorului Caraman să capete contur definitiv, intrînd astfel în patrimoniul culturii noastre naționale.

Judecînd după factorii precumpănitori, nu numai în ceea ce privește subiectul, ci și în legătură cu metoda de cercetare folosită, manuscrisele s-ar putea grupa în două secțiuni, prima (A) vizînd cultura populară în genere, iar cea de a doua (B), mai restrînsă, fiind consacrată etno-lingvisticii.

A. Vom începe prezentarea manuscriselor din prima secțiune, cu o lucrare de mare întindere: *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei. Studiu de folclor comparat*. Descolindatul reprezentă reversul datinei colindatului și constă în rostirea unor formule de rău augur (imprecații), adesea însoțite de practici dăunătoare, la adresa gazdelor neospitaliere. Cercetarea acestui aspect al datinei colindatului aparține exclusiv specialistului român.

Ideea alcătuirii unei astfel de lucrări îl preocupa pe profesorul Caraman încă din vremea studiilor în Polonia. La data respectivă însă dispunea de foarte puține informații asupra subiectului, de aceea în lucrarea sa de doctorat nu emite nici o ipoteză în legătură cu acest fenomen. Continuă să se documenteze sistematic, și, în 1936, comunică primele rezultate ale cercetărilor sale, în cadrul celui de al IV-lea Congres al geografilor și etnografilor slavi, care a avut loc la Sofia[47]. Lucrarea a fost foarte bine primită, ceea ce a constituit un stimulent pentru continuarea investigațiilor. La capătul a peste trei ani de muncă susținută, în anul 1939, lucrarea despre descolindat număra *trei volume* (2 reprezentau studiul, iar al 3-lea materiale) și era gata pentru tipar. Din păcate, a urmat războiul și cartea a dispărut, aflîndu-se în lada ce s-a pierdut în gara Alba Iulia. După terminarea războiului, profesorul Caraman se hotărăște să reia redactarea lucrării, într-o variantă prescurtată, cu scopul de a o tipări în revista „Balcania", publicație a Institutului de sutii și cercetări balcanice în

[46] La întoarcerea din refugiu de la Zlatna, în luna mai 1945, profesorul Caraman avea în grija sa un tren de zeci de vagoane, în care se aflau bunurile cele mai de preț ale Universității și ale universitarilor din Iași. Toate acestea, adică mii de bagaje, au fost depozitate pe peronul gării Alba Iulia, în vederea transbordării lor într-un tren de Iași. În cursul acestei operațiuni, profesorului Caraman i-a dispărut lada în care își păstra toate manuscrisele ce erau pregătite pentru tipar, ca și o însemnată parte din baza documentară a unor studii la care lucra.

[47] „*Descolindatul*" *dans le Sud-Est européen*. Extrait des comptes rendus du IV-e Congrès des géographes et des ethnoographes slaves. — Sofia, 1936, p. 321—327.

din București, în cadrul căruia savantul ieșean îndeplinea funcția de director al Secției de etnografie sud-est europeană[48]. În noua sa versiune, lucrarea număra 121 de pagini dactilografiate[49]. Dar și acesta avea să se piardă, împreună cu alte manuscrise ale profesorului, aflate la redacția revistei „Balcania", odată cu desființarea institutului, în anul 1948.

Cea de a treia variantă a lucrării, pe care o avem astăzi la dispoziție, numără circa 900 de pagini și este rezultatul a nenumărați ani de trudă, pentru că, de data aceasta, autorul a avut de refăcut, în bună parte, și baza documentară. Studiul este împărțit în două volume. Primul volum cuprinde trei părți, în care sînt tratate *formulele de descolindare, riturile de descolindare și reflexul riturilor negative în formulele de descolindare*, la români, ca și la alte popoare (sîrbi, croați, sloveni, bulgari, ucraineni, ruși, bieloruși, polonі, slovaci, cehi, greci și albanezi). Principalele aspecte asupra cărora se oprește, cu deosebire, sînt tipologia și caracterul magic al formulelor de descolindare, repertoriul riturilor, terminologia folclorică a descolindatului și autohtonismul obiceiului la români. Cel de al doilea volum studiază substratul magic al descolindatului. În acest context se face o paralelă între formulele de descolindare și blesteme, după care este explicată pe larg semnificația practicilor rituale. Cu totul remarcabil în acest volum este excursul *Caduceul — ca prototip al „colindei" — reflex al străvechei, universalei baghete magice*. Concluzia lucrării scoate în relief caracterul exclusiv laic al datinei colindatului. Dar aceasta nu este singura finalitate a studiului. El se constituie, totodată, într-o cercetare comparativă asupra *satirei* populare, asupra obîrșiei sale: „Cu prezentul studiu, al descolindatului, eu am coborît la izvoarele tulburi ale satirei, încercînd să întrezăresc în undele lor mocirloase, originea acestui gen de creație poetică"[50]. Este în afară de orice îndoială că prin cele două sinteze ale sale — *Datina colindatului* și *Descolindatului* — profesorul Caraman a realizat pentru cultura populară din sud-estul Europei o monografie fundamentală, în care sînt tratate toate aspectele pe care le relevă străvechiul obicei al *colindatului*.

Alt manuscris, intitulat *De la instinctul de autoorientare la spiritul critic axat pe tradiția autohtonă*, este un studiu de filozofia culturii. El are ca axă problema specificului național și modalitățile sale de manifestare în cultura unui popor. Se ocupă succesiv de raporturile culturale dintre popoare, de personalitatea etnică a unei națiuni, precum și de condițiile ce pot determina, la un moment dat, pierderea naționalității de către unele colectivități. Lucrarea rezervă un spațiu amplu tradiționalismului și patriotismului reflectate în literatura română. Unul din capitolele cărții, *Magia populară ca sursă de inspirație pentru poezia cultă*[51], pune în evidență vechimea considerabilă a înrîuririi exercitate de sursele folclorice asupra literaturii culte. Studiul se

[48] Între 1 aprilie 1943 — 31 martie 1945 a fost membru supleant și apoi membru plin al Institutului, iar de la 1 aprilie 1945 pînă la 15 septembrie 1947 a fost directorul secției etnografice. Ca director, a elaborat un amplu program de cercetare științifică, proiectul acestuia păstrîndu-se între manuscrisele cărturarului.

[49] Informația este cuprinsă în copia unei scrisori din 7.XII.1953, adresată directorului Institutului de istorie al Academiei R. P. R.

[50] *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei*. Studiu de folclor comparat, vol. I, p. X (manuscris).

[51] Este publicat în volumul *Elogiu folclorului românesc*. Antologie și prefață de Octav Păun, text îngrijit de Maria Mărdărescu și Octav Păun, București, E.P.L., 1969, p. 376—401.

încheie cu sondarea operei lui Juvenal, elocventă ilustrare a spiritului critic roman, opunînd astfel poemului elogios, satira acerbă, cu aceeași esență patriotică.

O preocupare constantă, în întreaga activitate a profesorului Caraman, a fost și aceea a descifrării semnificației simbolurilor. Și dacă această pasiune o asociem cu nețărmurita lui admirație față de luceafărul poeziei românești, ni se dezvăluie cu claritate sorgintea volumului „*Pămînt și apă*". *Contribuție etnologică la studiul simbolicei eminesciene.* Lucrarea, care începe și se încheie cu studiul liricii marelui poet, rezervă un spațiu larg unor probleme aferente, nu mai puțin importante: *Creațiile poetice culte axate pe simboluri*, *Reflexul simbolurilor în folclorul poetic la romîni* ș.a. Marele interes al volumului gravitează însă în jurul simbolului îngemănat „pămînt și apă", simbol „marcat de pecetea universalității", pe care autorul îl urmărește și îl explică în toate articulațiile sale. Această parte a lucrării își va afla locul printre cele mai de seamă studii închinate poeziei eminesciene.

Un viu interes suscită și volumul *Influența lui Kochanowski asupra lui Dosoftei și considerații critico-axiologice.* Este, în egală măsură, un studiu de literatură comparată, ca și de folclor comparat, fiecare din aceste două compartimente beneficiind, ori de cîte ori este cazul, și de ample demonstrații lingvistice. Față de exegezele anterioare, pe care le discută critic, autorul propune noi perspective de abordare, care permit o mai justă apreciere a raporturilor ce există între cele două psaltiri.

După cum rezultă și din titlu, *Prolegomene etnografice și tehnogenetice la studiul meșteșugurilor în România* este o lucrare de etnografie, consacrată cunoașterii instalațiilor tehnice populare de pisat și măcinat, *piua*, *rîșnița*, *moara*, pe care le urmărește la toate popoarele lumii, din zorii istoriei omenirii și pînă astăzi. Cercetînd evoluția acestor instalații de-a lungul mileniilor, de la stadiul de unealtă la cel de mașină și apoi de fabrică, autorul pune în slujba adevărului o impresionantă gamă de surse bibliografice. Într-o *Notă către cititor*, el atrage atenția că demonstrațiile ample la care recurge nu izvorăsc „din orgoliul unei erudiții vane, ci din convingerea că numai așa se lucrează serios". Pentru fiecare din aceste instalații tehnice populare, se aduc prețioase precizări privitoare la cea dintîi apariție în spațiul românesc, cum și de unde a venit, aria de răspîndire și eventualele forme particulare pe care le relevă, gradul de conservare a acestora și reflectarea lor în literatura noastră populară. Inițial, această lucrare fusese concepută ca o amplă monografie, în mai multe volume, asupra meșteșugurilor și negoțului la români[52]. Lucrînd singur, profesorul Caraman și-a materializat proiectul numai în parte. A mai lăsat și un studiu neterminat, intitulat *Reflexul meșteșugurilor și al negoțului în folclor și în etnografie la români*, reușind astfel, așa cum a dorit, să închine un imn muncii umane.

---

[52] Planul lucrării a fost elaborat în martie 1954, cînd profesorul Caraman era colaborator extern al colectivului de istorie modernă din cadrul Institutului de istorie și filologie al Academiei R. P. R., Filiala Iași. Această monografie urma să aibă două secțiuni, A. *Meșteșugurile* și B. *Negoțul*, prima cuprinzînd 19 capitole, iar cea de a doua 15, fiecare capitol avînd o dezvoltare de 3 pînă la 50 de subcapitole. La realizarea proiectului, expus pe 34 p. dactilografiate, trebuia să participe un colectiv de cercetători, ajutați de doi desenatori și un fotograf.

Implicații etnografice au și alte două studii rămase în manuscris : *Tatuajul la români, după creațiile lor folclorice*[53] și *Legănatul — ca muncă și ritual — reflectat în creația artistico-folclorică, mai ales la popoarele din orientul și sud-estul Europei.* Ceea ce își propune — și reușește — să dovedească studiul despre *tatuaj*, este că românii au cunoscut cîndva acest obicei, ca pe o practică specifică lor. Autorul face o demarcație netă între *tatuaj* ca *datină* străbună, cu puternice aderențe în preistoria poporului român, și tatuajele pe care le vedem astăzi, lipsite de orice semnificație, rod al unor influențe tîrzii, venite la noi din diverse colțuri ale lumii. Observațiile sale au ca punct de plecare rezultatele a numeroase cercetări arheologice, pe care le coroborează cu informațiile existente în scrierile antichității greco-romane. Constată astfel că tatuajul era cunoscut de toți strămoșii europenilor, iar dintre locuitorii spațiului balcanic, cei mai asidui practicanți erau tracii. Se referă apoi la amploarea obiceiului și durata lui în timp, la tehnica de execuție și, mai ales, la semnificația tatuajelor pentru fiecare categorie socială în parte. Deosebit de interesantă este și secțiunea a două a lucrării, *reflexul tatuajului în folclor*, în care autorul recurge la balade, basme, descîntece și proverbe, cu ajutorul cărora pune în evidență ecourile acestui străvechi obicei.

Scrutînd cele două aspecte ale *legănatului*, autorul demonstrează rolul fiecăruia ca factor generator al cîntecului, al creației artistice poetico-muzicale. Analiza legănatului *ca muncă* îi prilejuiește interesante observații asupra *ritmului*, în care întrezărește sîmburele genetic al cîntecelor foarte simple, adesea stereotipe, ce au stat la baza *refrenelor*. Tipologia refrenelor indică o mare asemănare pe spații foarte întinse, fapt ce pledează pentru o obîrșie comună în preistoria popoarelor Europei. Partea a doua a lucrării se ocupă de *legănatul ritual*, practicat primăvara, mai ales de către tineri, cu prilejul diferitelor sărbători. Prezentînd datina legănatului de primăvară în toată complexitatea sa, autorul lasă să se observe cum dintr-un ritual *eminamente magic*, însoțit la început doar de formule laconice, s-au decantat cu vremea cîntece cu o tematică proprie, în care se înlănțuiesc adesea numeroase *motive*. În concluzie, se arată că toate categoriile cîntecului de leagăn stau sub semnul gîndirii magice, deoarece toate rezultă din fuziunea elementului afectiv cu cel magic, îndeosebi al aceluia de tipul magiei cuvîntului.

Alături de *Legănat*, următoarele două lucrări — *„Cîntecul nunului". Din perspectiva originii, genezei și funcției sale*[54] și *Alegoria morții în poezia populară la poloni și la români* — atestă interesul autorului pentru întreaga sferă a riturilor de trecere : nașterea, nunta și înmormîntarea. În ansamblul repertoriului de balade, un loc aparte îl ocupă *Cîntecul nunului* (Letinului), cu largă circulație atît la români cît și la slavii balcanici. Creată în spațiul sîrbesc (fapt argumentat pe larg de autor), balada a suferit, în zona de obîrșie, unele influențe tîrzii (italo-dalmatice), căpătînd o tentă accentuată de poem cavaleresc. După ce se ocupă de relațiile existente între textul poetic și ritualul

[53] Un capitol al acestei lucrări a fost prezentat la cel de al treilea Congres de studii sud-est europene. Cf. *Résumés des communications*, tom II, Linguistique, littérature, folklore, ethnographie, arts, droit et institutions, București, 1974, p. 288.

[54] Subiectul este abordat, parțial, în lucrarea *Funcția nupțială a unei balade populare românești de origine sîrbă*, apărută în volumul *Radovi simpozijuma o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne književnosti*, Pančevo, 1974, p. 125—156.

nupțial la sîrbi și la bulgari, profesorul Caraman se oprește asupra etimologiei cuvîntului *letin*, completînd demonstrațiile altor cercetători. A doua parte a studiului urmărește fenomenul adaptării baladei la mediul folcloric românesc, scoțînd în evidență originalitatea incontestabilă a variantelor carpato-dunărene. Paralel cu elementele realiste, rezultate din observarea directă a ceremonialului nupțial, varianta românească a baladei a absorbit și unele pasaje din basme, cum sînt cele referitoare la probele de vitejie și de isteține cerute tînărului mire.

În cel de al doilea studiu, *Alegoria morții*, sînt urmărite semnificațiile și resortul inițial al motivului *moartea-nuntă*, avînd ca material de referință balada *Miorița*, privită paralel cu variantele cîntecului polonez despre *tînărul înecat*. Pornind de la ipoteza că alegoria morții este anterioară motivului ascunderii decesului în fața mamei sau a iubitei, autorul pune în lumină substratul real al creației artistice, adică faptul etnografic, care este ritualul funerar. De la realitatea implicită, motivul *moartea-nuntă* se infiltrează în bocete (creații arhaice) și de aici în cîntece. În decursul acestui proces, alegoria cîștigă în frumusețe și rafinament, mai ales prin introducerea elementelor naturii în locul simbolurilor înmormîntării. Capitolul final acordă un spațiu larg aprecierilor estetice, balada *Miorița* detașîndu-se net, prin simbioza armonioasă dintre confesiunea lirică și desfășurarea epică a poeziei.

Titlul unui alt manuscris este *Înfrățirea rituală la popoarele sud-estului european și originea ei traco-ilirică*[55]. Datină arhaică, înfrățirea rituală prezintă, în spațiul balcanic, numeroase trăsături distincte, pe care autorul le subliniază în contextul etnografic al fiecărui popor în parte: români, bulgari, sîrbi, albanezi, greci și turci. De la forma arhaică a sacrificiului uman și al amestecului sîngelui persoanelor care se înfrățeau, obiceiul a cunoscut un proces continuu de sublimare, ajungînd la eliminarea toatală din ritual (într-o fază tîrzie) a elementului esențial — sîngele uman — înlocuit, de cele mai multe ori, prin pîine și sare. Originea străveche a înfrățitului la români este demonstrată cu sprijinul unui impunător număr de argumente lingvistice, istorice și etnologice. Legat de substratul autohton, înfrățirea rituală a avut un rol important în dreptul cutumiar românesc, alături de forma sa clasică incluzînd și *înfrățitul de botez, de laptе, sufletesc, lunatic* și *ziuatic*.

Creația populară a zonei balcanice este investigată și în studiul *Asupra originii și genezei unor balade sud-est europene, avînd ca subiect fapte extraordinare*[56]. De această dată interesul autorului se îndreaptă spre acele producții folclorice în care predomină elementul fantastic. Sînt cercetate, mai întîi, baladele cu tema *logodnicul-balaur*, atestate numai la slavii meridionali. Motivul apare și în folclorul altor popoare (la români, la greci), uneori chiar în variante identice, dar numai în basme. Românii cunosc, în schimb, o altă baladă fantastică, *Soarele și luna*, asupra căreia autorul se oprește pe larg, subliniindu-i sorgintea mitică și încercînd să-i pună în evidență semnificația. Studiul se încheie cu o serie de observații asupra baladelor în care fantasticul și realul se împletesc, dînd astfel naștere tipului mixt.

---

[55] Lucrarea are și o variantă mai restrînsă, redactată în limba franceză: *Sur l'origine thraco-illyrienne de la fraternisation rituelle chez les roumains et chez les autres peuples balkaniques*.

[56] O versiune prescurtată a acestei lucrări *(Fantaisie et réalité dans les poèmes épiques populaires du Sud-Est Européen)* a apărut în străinătate. Vezi cap. *Bibliografie*, I, nr. 33.

O lucrare de mai mică întindere, *Originea și geneza sorcovei*, relevă aspecte ale unor interinfluențe folclorice româno-bulgare. Ipoteza pătrunderii acestei datini de la bulgari la români este susținută cu argumente folclorice, etnografice și mai ales lingvistice. Procesul de asimilare a sorcovei a fost favorizat, în spațiul românesc, de existența unor practici asemănătoare, cum ar fi, de exemplu, *semănatul*. Analizînd textul românesc, rostit în timpul sorcovitului (semănatului), în comparație cu cel bulgar, constată vechimea mai mare a celui dintîi, fapt ce denotă puternicul conservatorism manifestat pe teritoriul nostru față de acest obicei arhaic.

Un număr de trei manuscrise tratează, cu precădere, probleme ale culturii populare românești: *Reflexul mării în folclorul românesc*[57], *Contribuție la caracterizarea doinei* și *Porțile monumentale ale României*. Primul este o cercetare ce se impune prin ineditul temei, ca și prin acuitatea argumentației. Urmărind imaginea mării, ca *temă* principală sau ca *motiv*, în diverse creații populare, autorul ajunge la concluzia că ea este omniprezentă în folclorul românesc. Sursele folclorice pledează, așadar, pentru existența milenară a poporului român în preajma mării. Dar profesorul Caraman nu se rezumă la aceste argumente. Într-un amplu capitol de *considerații istorice* el ajunge la aceleași concluzii, folosindu-se de documente arheologice, vechi cronici bizantine, precum și de alte numeroase atestări medievale și moderne. Deosebit de instructivă este și partea finală a lucrării în care se ocupă de *Transhumanța păstorilor români spre Marea Neagră și rolul său nivelator în materie de limbă și de folclor*.

Studiul despre *doină* debutează cu un amplu excurs asupra acestei categorii folclorice, asupra originii termenului și a ariei lui de răspîndire la români. Sînt înfățișate apoi modalitățile de reflectare a doinei în creația artistică a poeților din Moldova și Transilvania, explicîndu-se, totodată, tratamentul preferențial de care s-a bucurat în opera acestora. Un spațiu mai restrîns este afectat definirii doinei în cadrul poeziei populare, după care se trece la analiza unor texte, pentru ca în final să se facă loc cîtorva observații privitoare la pesimismul doinelor. Studiul pare să fi fost scris în preajma anului 1942[58].

De aceeași perioadă se leagă și prima variantă a lucrării *Porțile monumentale ale României*. Rod al mai multor ani de documentare în țară și în străinătate, studiul redactat inițial se chema *Geneza porților cu streașină la români* și a fost prezentat în trei ședințe consecutive ale Institutului de filologie română „Alexandru Philippide" din Iași[59]. Această lucrare a avut soarta tuturor manuscriselor ce se aflau în lada dispărută în timpul refugiului. Redactarea studiului în cea de a doua variantă a fost prilejuită de un simpozion, avînd ca temă „Maramureșul în istoria, cultura și limba românească", organizat în anul 1975, de Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, în colaborare cu Societatea „Mihai Eminescu " din Freiburg. Cercetarea se desfășoară pe două planuri: primul are în vedere *aspectul arhitectonic* al porților (tipuri, variante, arie de răspîndire, vechime, obîrșie), iar cel de al doilea urmărește *ornamentica*, pe care o clasifică și o localizează în timp. Axa care unește cele două planuri este preocuparea permanentă a autorului de a desprinde *semnificațiile* porților

[57] Un rezumat al lucrării a apărut în revista „Tomis", Constanța, an. XI, nr. 1 (122) și 2 (123), 1976, p. 4.

[58] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 272.

[59] *Idem.*

monumentale, atît din perspectiva arhitecturii, cît și a ornamentelor cu valoare de simbol.

Cîteva studii au rămas neterminate. Dar chiar și sub această formă ele prezintă un deosebit interes. Unul dintre acestea se ocupă de *Identificarea episodului despre Cupidon și Psyche, din romanul Methamorphoses al lui Apuleius, cu un basm autentic popular*. Studiul este precedat de un elogiu adus mitului, cuprinzînd interesante considerații asupra gîndirii magice și a celei logice. Identificînd povestea din *Metamorfoze* cu un basm popular, în care eroul dezbracă noaptea pielea de balaur, autorul încearcă să descopere cînd și de unde a pătruns motivul în literatura cultă. Îl preocupă, de asemenea, obîrșia acestui basm, care a stat la baza unui roman așa de vechi. În fine, sînt discutate unele erori cuprinse în cercetările anterioare privitoare la basmul lui Apuleius. Alt studiu se intitulează *Un important document folcloric, din literatura raguzană, despre expansiunea românilor pe coasta dalmatină la sfîrșitul evului mediu*. Reluînd discuția referitoare la sursa expresiilor „Hoja, Lero, Dolerije" din literatura raguzană a secolelor XVI—XVII, expresii străine limbii sîrbo-croate și limbilor slave în general, autorul își propune să demonstreze, cu noi argumente, temeinicia opiniilor care susțin originea românească a acestora. Cea de a treia lucrare neîncheiată, *Poezia poporului lituan*, scoate în evidență caracteristicile poeziei populare la lituanieni, latîși și ucraineni, comparîndu-le constant cu cele ale folclorului poetic românesc. Partea dedicată lituanienilor și latîșilor (ramură de nord a lituanienilor din bazinul Dvinei) este mai amplă, putînd fi detașată ca articol independent. O atenție specială acordă paralelismului dintre termenii *doină* și *dainǎ*, derivîndu-i pe amîndoi din substratul comun indoeuropean.

B) Din a doua secțiune a manuscriselor, se impune atenției studiul, de mare erudiție, *Vechiul cîntec popular ucrainean despre Ștefan Voievod și problemele linvistico-etnografice aferente*. Este cartea la care profesorul Caraman ținea foarte mult, socotind-o un adevărat monument ridicat în cinstea strălucitului voievod: „Poate că va fi cea mai solidă lucrare a vieții mele; din tot ceea ce am scris pînă acum, în orice caz este. E un studiu amplu de slavistică în sensul cel mai complex și mai cuprinzător al termenului, deopotrivă de folclor slav pe plan comparativ larg — punînd la contribuție folclorul tuturor slavilor — ca și de lingvistică, în special de dialectologie slavă. Vreau să ridic în cinstea marelui Ștefan Voievod un monument pe care nu l-a ridicat și nu-l va putea ridica nimeni" [60]. Lucrarea pornește de la un document folcloric *(Cîntec slovenesc de la Veneția...)* aflat într-o gramatică cehă, scrisă de Jan Blahoslav în 1571 și tipărită la Viena, în 1857, de Ignat Hradil și Iosif Jireček. Îndată după publicarea gramaticii lui Blahoslav, se constată că acel cîntec, în care este vorba de marele voievod al Moldovei, reprezintă cel mai vechi document din lirica folclorică ucraineană. Cîntecul devine astfel obiect de studiu pentru mai mulți cercetători, în primul rînd ucraineni și români: V. Kovalśkyj, B. P. Hasdeu, Al. Potebnja, I. Franco, Șt. Tomašivskyj și A. Balotă. Voit sau nu, majoritatea acestora comit o serie de erori ce denaturează adevărul cu privire la document. Constatîndu-le, profesorul Caraman se

[60] Cf. G. T. Kirileanu, *Corespondență*, ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Minerva, 1977, p. 402.

hotărăște să ia cercetarea de la început, demonstrînd, pe baza manuscrisului gramaticii lui Blahoslav, unde, cît și din ce cauză a greșit fiecare dintre exegeții anteriori. Restabilind adevărul cu privire la acest document folcloric, autorul atrage, totodată, atenția asupra importanței sale pentru diferite popoare. Astfel, el arată că problemele lingvistice, metrico-prozodice, precum și tema folclorică îi interesează mai ales pe ucraineni și pe slavi în general, în vreme ce *personajele* și *împrejurările istorice* evocate trebuie să-i preocupe în primul rînd pe români. Acestor chestiuni a dorit autorul să se consacre la început. Observînd însă numeroasele lacune, ca și erorile strecurate în cercetările anterioare, a socotit că este de datoria lui, ca slavist și ca român, să trateze subiectul integral. Procedînd astfel, el a realizat într-adevăr o lucrare-model în domeniul slavisticii, dar nu a mai avut vreme să încheie această operă, partea finală fiind abia schițată.

Fără a fi epuizat lista bibliografică, încheiem prezentarea manuscriselor-studii cu lucrarea *Conceptul frumuseții umane reflectat în antroponimie, la români și în sud-estul Europei*. Este o carte monumentală (1 300 de pagini!) închinată frumosului ca dominantă a vieții, ca factor esențial al spiritualității umane. Este, în același timp, o carte-simbol, pentru că și aceasta a renăscut din propria-i cenușă[61]. Din impresionantul domeniu al antroponimiei, autorul a desprins doar numele ce exprimă ideea de frumos. Nu însă pe toate, sfera acestora dovedindu-se, de asemenea, foarte cuprinzătoare. Le-a exclus pe acelea care evidențiază un „sens eminamente estetic", oprindu-se numai asupra antroponimelor ce au la bază credința că „individul se identifică, sau se va identifica, cu numele-calificativ". Cu alte cuvinte, obiectul studiului îl formează doar acele nume care stau sub zodia magiei cuvîntului. Lucrarea are două părți: în prima se ocupă de antroponimia românească, iar în cea de a doua de antroponimia slavă și grecească. Cele două părți sînt puternic sudate între ele, în sensul că numele românești, din prima parte, sînt analizate în raport cu echivalentele lor existente la popoarele sud-est europene, iar antroponimele slave și grecești sînt raportate, cu aceeași consecvență, la spațiul românesc. Scrutînd acest univers, atît de bogat în semnificații la toate popoarele, autorul ajunge la concluzia că în domeniul antroponimiei „există uimitoare afinități, care îi leagă fratern pe oamenii de pretutindeni".

Între manuscrisele profesorului Caraman, un loc important îl ocupă *culegerile de folclor* și *materialele etnografice*. Și din acestea o bună parte s-au pierdut, în împrejurările la care ne-am referit. Întîmplător, jertfa propriilor culegeri a fost mai mică în raport cu cele provenite de la diverși colaboratori din țară și din străinătate. Materialele ce s-au păstrat reușesc, totuși, să ilustreze cu claritate activitatea cărturarului în ipostaza de culegător de folclor. Colecția personală numără 649 de piese, dintre care 400 cîntece lirice, 103 strigături, 70 de balade, 52 de colinde și 24 diverse (bocete, descîntece, plugușoare și cîntece de secetă). Cîntecele lirice au o tematică variată, colindele sînt exclusiv laice, iar baladele (majoritatea din Moldova) alcătuiesc un valoros repertoriu. Materialele au fost culese între anii 1916—1935 și provin din Argeș, Brăila, Cluj, Constanța, Covurlui, Dolj, Gorj, Ialomița, Muscel, Putna, Romanați, Teleorman, Tulcea, Tutova și Vîlcea. Printre informatori se numără

[61] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 272.

și cîțiva lăutari, vestiți la vremea aceea, cum ar fi Ghică Pelu din Corbi-Muscel, Toader Barteș din Reghiu-Putna, Vasile Botiță din Tulnici, același județ ș.a.

Culegerile primite de la colaboratori reprezintă răspunsuri la diversele chestionare alcătuite de etnolog, dintre care se cuvin menționate chestionarul folcloric asupra colindatului (211 întrebări) și cel referitor la înmormîntarea tinerilor necăsătoriți (25 de întrebări). S-au păstrat peste 1 000 de manuscrise (caiete și foi volante), ponderea formînd-o materialele despre colindat și descolindat. Dincolo de marele interes etnografic pe care îl prezintă, caietele cu răspunsuri la chestionare includ un valoros fond de texte folclorice: 500 de colinde (majoritatea laice), 110 plugușoare, 70 texte de sorcovă sau semănat, 120 de texte din domeniul teatrului folcloric (Irozii, Steaua, Jienii), 60 de bocete și 15 cîntece rituale de înmormîntare. Acestora li se adaugă unele materiale independente de chestionare: 48 de povești și legende, 55 de strigături, 27 de cîntece lirice, 13 descîntece, 34 ghicitori și peste 300 de zicători privitoare la *ger*. Răspunsurile la chestionare provin din 29 de județe ale țării noastre, precum și dintr-un număr de localități aparținînd altor țări. Cu totul excepționale sînt materialele primite din Covurlui, Ialomița, Ilfov, Dîmbovița, Baia, Buzău și Brăila[62].

În ceea ce privește *corespondența* profesorului Caraman, aceasta cuprinde 829 de scrisori primite și 303 copii sau ciorne ale scrisorilor trimise. Corespondența reprezintă o prețioasă sursă de informații, care atestă bogăția relațiilor științifice și culturale întreținute de cărturar, de-a lungul vieții, cu specialiști din țară sau din străinătate. Printre corespondenții români se numără Ilie Bărbulescu, Ovidiu Bîrlea, Demostene Botez, Dan Botta, I. C. Chițimia, Iordan Datcu, Ion Diaconu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, Iorgu Iordan, Gheorghe Ivănescu, G. T. Kirileanu, Vintilă Mihăilescu, Ion Mușlea, Pandele Olteanu, Ion Petrovici, Al Rosetti, Ioan Șerb, I. D. Ștefănescu, Ion Taloș, Romulus Vuia, Radu Vulpe ș.a. Dintre străini, îi amintim pe J. St. Bystroń (conducătorul tezei sale de doctorat) și K. Moszyński (Polonia), P. Dinenkov și Hr. Vakarelski (Bulgaria), A. Václavík (Cehoslovacia) M. Gavazzi (Iugoslavia), S. Erixon (Suedia), H. M. Gauger și Kl. Heitman (R.F.G.) și Ecaterina Dvoicenco (U.R.S.S.). Unele dintre răspunsurile la scrisori ale profesorului Caraman sînt adevărate studii în miniatură.

O importanță deosebită are și „laboratorul" din care s-a ivit această valoroasă operă. Se află depozitat aici rodul muncii sale de o viață, reprezentînd peste 60 de ani petrecuți în lumea cărților. Este un fond documentar alcătuit după riguroase criterii științifice, o inestimabilă sursă de informații (cuprinzînd sute de mii de fișe, proiecte de lucrări și chiar redactări parțiale[63] ale unora dintre acestea), ce va putea contribui încă multă vreme la elaborarea unor sinteze de valoare. În fine un loc distinct în cadrul moștenirii științifice

---

[62] Vezi Petru Caraman, *Literatură populară*, antologie, introducere, note, indici și glosar de Ion H. Ciubotaru, seria „Caietele Arhivei de folclor", III, Iași, 1982.

[63] Dintre lucrările neterminate sau rămase în stadiul de proiecte (titlul + planul + bibliografia) amintim: *La création artistique populaire par rapport à l'art culte*; *Sur le caractère spécifique de l'art plastique populaire et sur sa genèse*; *La perte des adhérences avec le substratum mystique, dans les créations artistico-folkloriques d'inspiration magico-religieuse*; *Traits mythologiques préchrétiens dans la figure folklorique du dieu chrétien chez certains peuples de l'est et du sud-est de l'Europe*; *Miorița, în cadrul etnologic al Europei orientale*; *Lirica populară română, ca produs estetic și ca expresie funcțională a unor finalități practice variate.*

a profesorului Petru Caraman ocupă biblioteca sa (circa 2 500 de volume, printre care se află numeroase rarități bibliografice, reflectînd întreaga sferă a domeniilor ce l-au preocupat), donată, prin voința cărturarului, Bibliotecii centrale universitare din Iași. Tot aici vor ajunge, probabil, cu vremea, și manuscrisele de care am vorbit, alcătuindu-se astfel un valoros fond documentar „Petru Caraman".

Desigur, au existat mai multe cauze care au împiedicat publicarea la vreme a manuscriselor profesorului Caraman. Punerea lor în balanță acum, nu ar ajuta prea mult. Ceea ce trebuie să ne preocupe de aici înainte este ca acest valoros fond științific să devină cît mai curînd cunoscut, prin intermediul tiparului. Valorificarea acestei moșteniri va face să sporească prestigiul etnologiei, al științei noastre în genere, pentru că majoritatea lucrărilor aduc noi argumente ce demonstrează vechimea, continuitatea și originalitatea spiritualității românești. Înfăptuirea acestui act de cultură va însemna un frumos omagiu adus muncii și, în același timp, o dreaptă cinstire a memoriei marelui dispărut.

Ion H. Ciubotaru

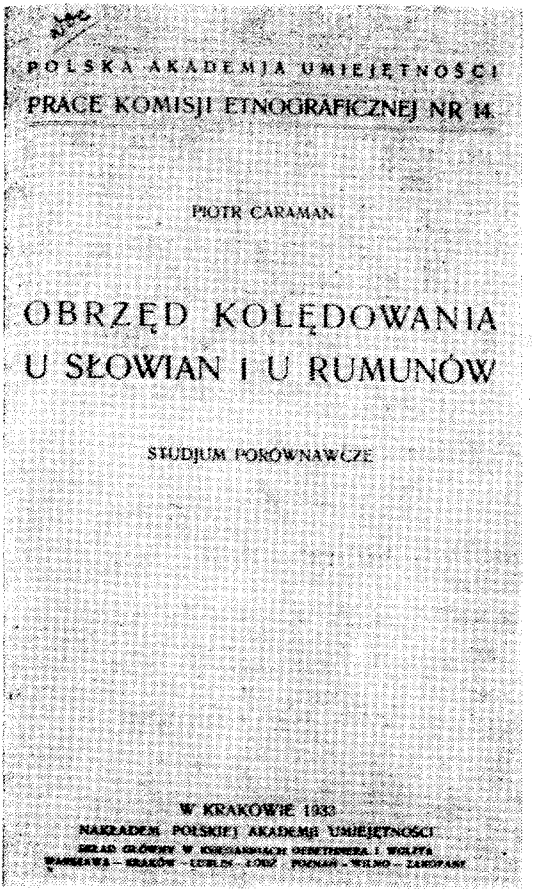

Coperta interioară a volumului *Datina colindatului la slavi şi la români,* apărut în limba polonă.

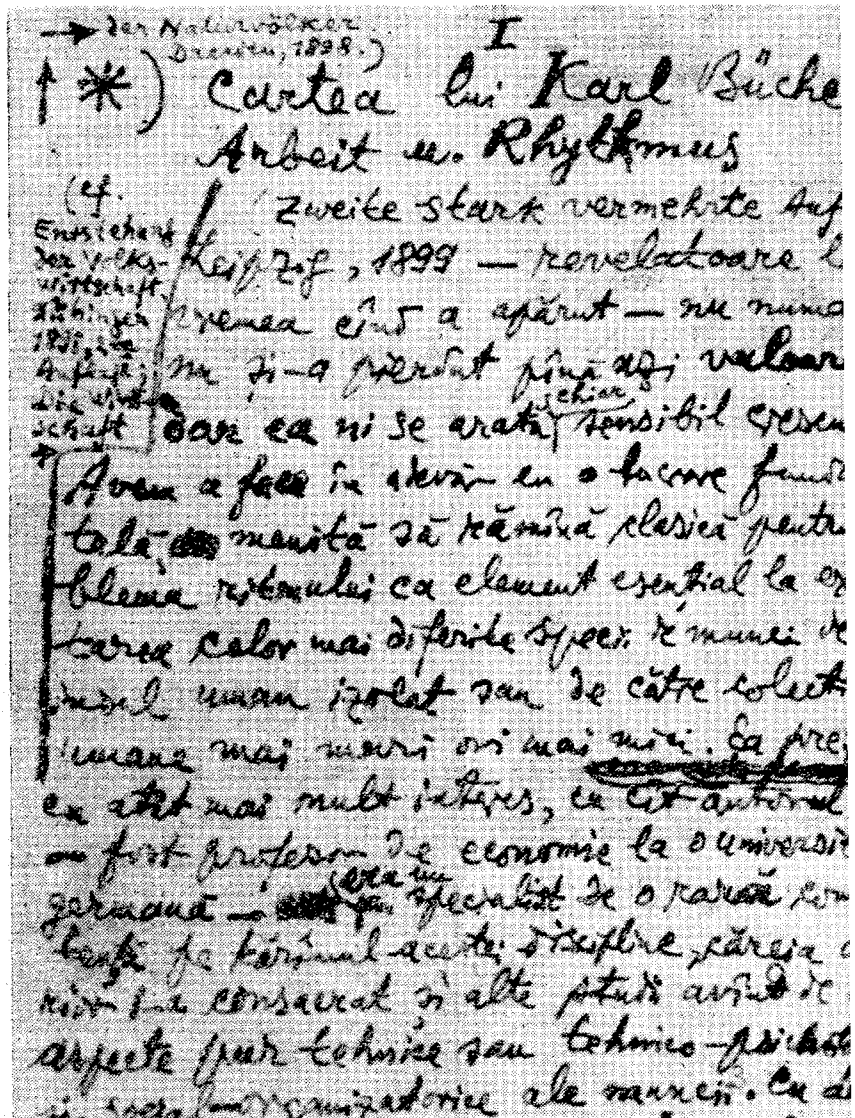

Pagină din studiul *Legănatul — ca muncă și ritual*

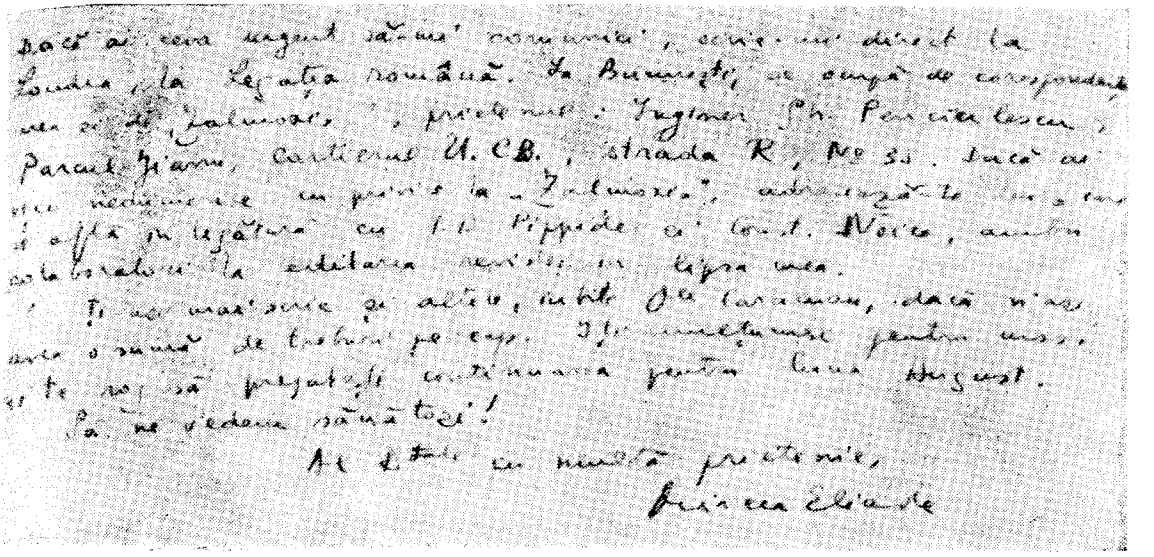

Scrisoare primită de la Mircea Eliade (fragment)

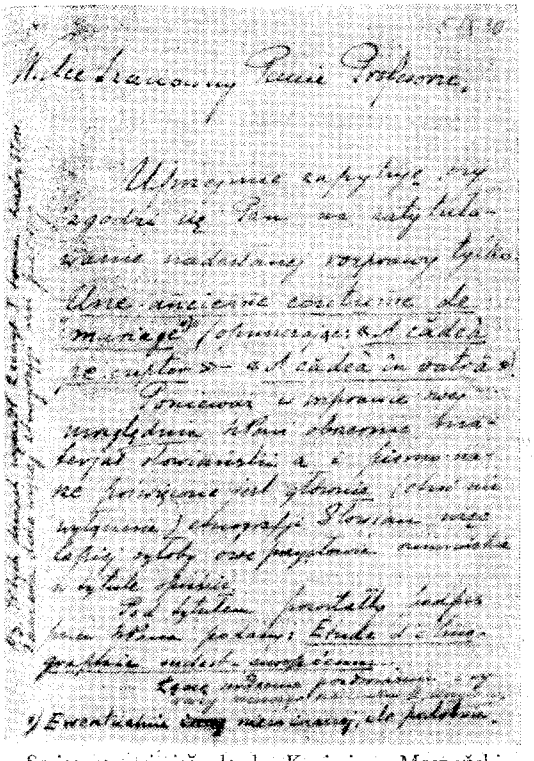

Scrisoare primită de la Kazimierz Moszyński (fragment)

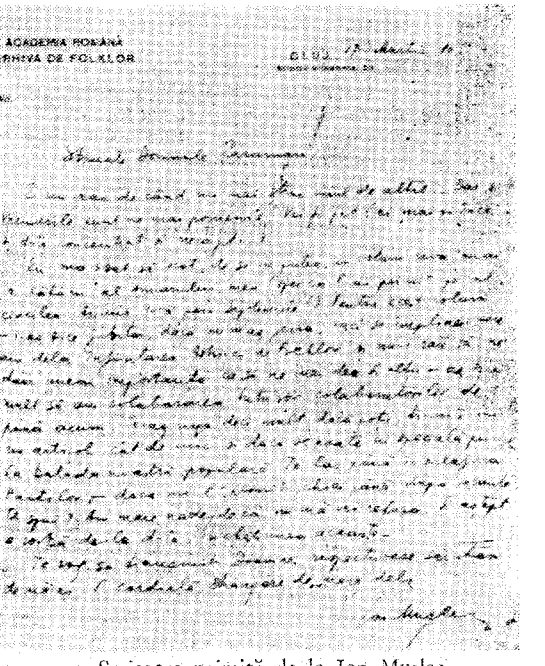

Scrisoare primită de la Ion Muşlea

LUCRĂRILE PROFESORULUI PETRU CARAMAN

I. Lucrări publicate

1. *Ştiri despre români şi despre orientul Europei din pragul veacului XIV* (1308), în „Arhiva", XXXIII, 1926, nr. 3 şi 4, p. 267—269.
2. *Motive româneşti în literatura semipopulară cehă. Teatrul de marionete: „Horia şi Cloşca"*, în „Arhiva", XXXVI, 1929, nr. 1, p. 6—17 şi nr. 2 p. 103—114.
3. *Contribuţii bibliografice la studiul românilor din Istria şi al limbii lor*, în „Arhiva", XXXVII, 1930, nr. 2, p. 112—120.
4. *Remarques critiques et discussion de problèmes ethnographiques*, în „Arhiva", XXXVII, 1930, nr. 3 şi 4, p. 213—229.
5. *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români şi slavi. Contribuţie la studiul mitologiei creştine din orientul Europei*, în „Arhiva", XXXVIII, 1931, p. 358—448.
6. *Une ancienne coutume de mariage. Étude d'ethnographie du Sud—Est européen*, în „Lud Słowiański". Pismo poświęcone dialektologji i etnografji Słowian, Krakow, tom, II, zeszyt 1, 1931, p. 27—55; tom. III, zesz. 1. 1932, p. 80—97; tom. III, zesz. 2, 1933, p. 185—212.
7. *Contribuţie la cronologizarea şi geneza baladei populare la români*, în „Anuarul Arhivei de folclor", I, 1932, p. 53—105; II, 1933, p. 21—88.
8. *Obrzęd kolędowania u Słowian i u Rumunów. Studjum porównawcze*, Krakowia, 1933, VIII + 630 p.
9. *Obrzęd kolędowania u Słowian i u Rumunów. Studjum porównawcze* (Recenzie), în „Buletinul Institutului de filologie română „Al. Philippide", vol. I, 1934, p. 233—237.
10. *Datinile româneşti în limba franceză. Contribuţie critică asupra folclorului român în străinătate*, Bucureşti, Tip. C. Lăzărescu, 1934, 110 p.
11. *Consideraţii critice asupra genezei şi răspîndirii baladei Meşterului Manole în Balcani*, în „Buletinul Institutului de filologie română „Al. Philippide", vol. I, 1934, p. 63—102. Studiul s-a republicat în volumul antologic *Meşterul Manole*, îngr. şi pref. de Maria. Cordoneanu, Bucureşti, Eminescu, 1980, p. 102—140.
12. *Folclor românesc în englezeşte. Contribuţie critică asupra folclorului român în străinătate*, în „Arhiva", XLII, 1935, nr. 3—4, p. 181—197.
13. *„Descolindatul" (To xetraguadisma) dans le Sud—Est Européen*. Extrait des comptes rendus du IV-e Congrès des géographes et des ethnographes slaves, Sofia, 1936, p. 321—327.
14. *Xylogénèse et lithogénèse de l'homme. Essai sur l'origine et l'évolution des croyances en Europe orientale*, în „Zalmoxis", I, Paris, 1938, p. 177—196 şi II, 1, 1939, p. 111—130.
15. *Cîntece populare istroromâne* (recenzie), în „Buletinul Institutului de filologie română „Al. Philippide", vol. V, 1938, p. 350—359.
16. *Octoihul lui Macarie (1510) şi originile tipografiei în Ţara Românească* (recenzie), în „Arhiva", XLVI, 1939, nr. 3—4; p. 296—300.
17. *Un eveniment artistic: „Demonul" lui Lermontov, transpunere din rusește de George Lesnea*, în „Însemnări ieşene", IV, 1939, nr. 7, p. 139—144.
18. *Din literatura neogreceacă. Robie şi O mică tragedie, două schiţe reprezentative din opera lui Pavel Nirvanas, traduse din greceşte şi comentate de Petru Caraman*, în „Însemnări ieşene", V, 1940, nr. 5, p. 292—298.
19. *Fresca hutulă* (recenzie-studiu), în „Însemnări ieşene", V, 1940, nr. 3, p. 497—519.
20. *Les bases mystiques de l'anthroponymie. Prolégomènes à l'étude des noms personnels roumains*, în „Balcania", VI, 1943, p. 464—497.
21. *Godina Dana Hrvatskih Narodnih Običaja*, I—II, Zagreb, 1939, (recenzie), în „Balcania" VI, 1943, p. 563—569.

22. „Anuarul Arhivei de folclor", VI, 1942 (recenzie), în „Balcania", VI, 1943, p. 569—572.
23. *„Ethnos", revistă de grai, studiu și creație românească*, Focșani, 1941—1942 (recenzie), în „Balcania", VI, 1943, p. 572—576.
24. *Rudarii. Contribuție la o enigmă etnografică* (recenzie), în „Balcania", VII, 1, 1944, p. 219—234.
25. *Lăutari și hori în pictura bisericilor noastre* (recenzie), în „Balcania", VII, 1, 1944, p. 234—243.
26. *Magia populară ca sursă de inspirație pentru poezia cultă*, în vol. *Elogiu folclorului românesc*, antologie și prefață de Octav Păun, text îngrijit de Maria Mărdărescu și Octav Păun, București, E.P.L., 1969, p. 376—401.
27. *L'Héritage romain dans l'anthroponymie roumaine*, în vol. *Actele celui de al* XII-lea *congres internațional de lingvistică și filologie romanică*. București, Editura Academiei R. S. România, 1970, p. 1107—1113.
28. *Funcția nupțială a unei balade populare românești de origine sârbă*, în vol. *Radovi simpozijuma. . . (Actele simpozionului dedicat reciprocităților iugoslavo-române în domeniul literaturii populare)*, Pančevo, 1974, p. 125—156.
29. *G. Ibrăileanu — profesorul, istoricul culturii, scriitorului beletrist*, în vol. *Amintiri despre G. Ibrăileanu*, antologie și bibliografie de Ion Popescu-Sireteanu, prefața de Demonstene Botez, Iași, Ed. Junimea, 1974, p. 77—114.
30. *Le tatouage chez les Roumains, d'après leurs créations folkloriques*, în vol. *Résumés des communications*, tom II, *Linguistique, littérature, folklore, ethnographie, arts, droit et institutions*, București, 1974, p. 288.
31. *L'ethnographe Cantemir et le folklore 'du Proche-Orient*, în „Dacoromania, Jahrbuch für östliche Latinität", nr. 2, Freiburg / München, 1974, p. 313—341 și nr. 3, 1975—1976, p. 237—270. Partea finală a studiului urmează să apară.
32. *Reflexul mării în folclorul românesc*, în „Tomis", an XI, nr. 1 (122) și 2 (123), 1976, p. 4.
33. *Fantaisie et réalité dans les poèmes épiques populaires du Sud— Est Européen*, în „Dacoromania Jahrbuch für östliche Latinität", nr. 4, Freiburg / München, 1977—1978, p. 229—256. Această lucrare a apărut și în revista „Etnografski i folkloristicini izsledvanilia", Sofia, 1979, p. 229—252.
34. *Une influence roumaine sur les langues slovaque et tchèque*, în vol. *Logos Semantikos. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu*, vol. V, Madrid, 1981, Ed. Gredos, p. 149—160

II. Lucrări rămase în manuscris*

1. *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei. Studiu de folclor comparat*, 2 volume, 900 p. (Primele 90 p. din acest studiu s-au publicat în „Anuarul de folclor", II, Cluj-Napoca, 1981, p. 57—94).
2. *De la instinctul de autoorientare, la spiritul critic axat pe tradiția autohtonă. Reflecții asupra conceptului despre specificul etnic în literatură ca emanație a sursei folclorice*, 378 p.
3. *„Pământ și apă". Contribuție etnologică la studiul simbolicei eminesciene*, 300 p.
4. *Influența lui Kochanowski asupra lui Dosoftei și considerații critico-axiologice* 220 p.
5. *Prolegomene etnografice și tehnogenetice la studiul meșteșugurilor în România*, 240 p.
6. *Reflexul meșteșugurilor și al negoțului în folclor și în etnografie la români*, 50 p.
7. *Legănatul — ca muncă și ritual — reflectat în creația artistico-folclorică, mai ales la popoarele din orientul și sud-estul Europei*, 161 p.
8. *Tatuajul la români, după creațiile lor folclorice*, 115 p.
9. „Cîntecul nunului". *Din perspectiva originii, genezei și funcției sale. Contribuție comparatistă la studiul epicei populare în versuri*, 201 p.
10. *Alegoria morții în poezia populară la poloni și la români*, 66 p.
11. *Înfrățirea rituală la popoarele sud-estului european și originea ei traco-ilirică*, 70 p.
12. *Sur l'origine thraco-illyrienne de la fraternisation rituelle chez les Roumains et chez les autres peuples balkaniques*, 30 p.
13. *Asupra originii și genezei unor balade populare sud-est europene, avînd ca subiect fapte extraordinare*, 57 p.
14. *Originea și geneza sorcovei*, 35 p.
15. *Reflexul mării în folclorul românesc și continuitatea neîntreruptă a poporului român în Dobrogea de la formarea sa*, 150 p.
16. *Contribuție la caracterizarea doinei*, 92 p.

* Cu excepția cursurilor de slavistică, toate manuscrisele profesorului Caraman sînt, în momentul de față, dactilografiate.

17. *Porțile monumentale ale României. Considerații asupra genezei și semnificației lor*, 31 p.
18. *Excurs asupra Caduceului — ca prototip al „colindei" — reflex al străvechei, universalei baghete magice*, 300 p.
19. *Blestemul, ca expresie folclorică a unui complex afect negativ*, 100 p.
20. *Observații critice urmate de discuția câtorva probleme etnografice și etnologice — cu privire specială asupra artei populare — la apariția cărții lui Antonín Václavík, Vijročni obyčeje a lidové umění, Praga, 1959*, 60 p.
21. *Aperçu critique sur l'oeuvre folklorique de Lutz Röhrich: Lexikon der Sprichwörtlichen Redensarten, Bd. I—IV, Freiburg—Basel—Wien, 1977*, 55 p.
22. *Identificarea episodului despre Cupidon și Psyche, din romanul Methamorphoses al lui Apuleius, cu un basm autentic popular*, 100 p.
23. *„Hoja, Lero, Dolerije" (Haileroi, D'aileroi). Un important document folcloric, din literatura aguzană, despre expansiunea românilor pe coasta dalmatină, la sfîrșitul evului mediu*, 37. p.
24. *Poezia poporului lituan*, 80 p.
25. *Studiu asupra colindelor*, 60 p.
26. *Un izvor nou pentru studiul limbii românești vechi*, 25 p.
27. *Importanța morilor de apă în trecutul neamului nostru. Studiu folcloric*, 20 p.
28. *Conceptul frumuseții umane reflectat în antroponimie la români și în sud-estul Europei*, 1 300 p.
29. *Vechiul cîntec popular ucrainean despre Ștefan Voievod și problemele lingvistico-etnografice aferente*, 400 p.
30. *Prozodia și metrica populară polonă în raport cu versificația folclorică a celorlalți slavi*, 200 p.
31. *Cum nu trebuiesc editate vechile manuscrise slavo-române. Studiu critico-lingvistic asupra Pomelnicului de la Bistrița, publicat de D. Bogdan, și asupra unor ediții de documente slavoromâne*, 100 p.
32. *Studii asupra Învățăturilor lui Vladimir Monomahul către fiii săi*, 50 p.
33. *Une ancienne coutume de mariage. Étude d'ethnographie du Sud-Est européen. Deuxieme partie*, 30 p.
34. *Cursuri de slavistică*, disparate, 250 p.

III. Referințe

A. *Recenzii* asupra volumului *Obrzęd kolędowania u Słowian i u Rumunów. Studjum porównawcze*, Krakowia, 1933, VIII + 630 p.

1. P. P. Panaitescu, în „Revista istorică română", III, 1933, p. 444.
2. Ovid Densusianu, în „Grai și suflet", VI, 1933—1934, p. 392—393.
3. A. Brückner, în „Zeitschrift für Slawische Philologie", Leipzig, XI, 1934, p. 453—456.
4. Valentin Gr. Chelaru, în „Arhiva", XCI, 1934, nr. 3—4, p. 187—189.
5. Hr. Vakarelski, în „Revue internationale des études balkaniques", Beograd, tom I, (3), an II, 1936, p. 295—297.

B. Alte referințe

6. D. Caracostea, *Balada poporană română*. Curs litografiat, ținut la Universitatea din București, 1932—1933, p. 355—416.
7. Irina Crasnova, *Inaugurarea cursului de slavistică: Autohtonismul rusesc în opera lui Pușkin*, în „Iașul", an VI, seria a II-a, nr. 194, 1938, p. 2.
8. *Rapoartele membrilor comisiei de examen asupra memoriului de înscriere la concurs și a lucrărilor prezentate de Petru Caraman, pentru ocuparea postului de conferențiar definitiv la catedra de slavistică de la Facultatea de litere și filosofie a Universității Mihăilene din Iași*, în „Monitorul oficial", partea I, anul CVII, nr. 251, octombrie 1939, p. 6053—6057.
9. Ovidiu Bîrlea, *Procesul de creație al baladei populare române*, în „Revista Fundațiilor regale", VIII, 1941, p. 558—598.
10. D. Caracostea, *Material sud-est european și formă românească, Meșterul Manole*, în „Revista fundațiilor regale, IX, 1942, nr. 12, p. 619—656, republicat în vol. *Poezia tradițională română. Balada poporană și doina*, II, ediție întgrijită de D. Șandru, prefață de Ovidiu Bîrlea, București, E.P.L., 1969, p. 185—223.
11. D. Caracostea, *Balada Crivățului*, în „Revista fundațiilor regale, X, 1943, nr. 8, p. 264—292, republicat în vol. *Poezia tradițională română*, II, p. 156—178.
12. Gheorghe Vrabie, *Balada populară română*, București, Editura Academiei R. S. România, 1966, p. 23—24, 71, 78, 88, 192—202.

13. Adrian Fochi, *Recherches comparées de folklore sud-est européen*, Bucarest, Association Internationale d'études du sud-est européen, nr. 6, 1972, p. 139—148.
14. *Documente literare*, vol. 2, seria *Studii* și documente, ediție de Gh. Cardaș, București, Minerva, 1973, p. 17—20.
15. Ion Taloș, *Meșterul Manole. Contribuție la studiul unei teme de folclor european*, București, Minerva, 1973, p. 18 ; 59—60.
16. Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, E.E.R., 1974, p. 505—509.
17. Iordan Datcu, *Petru Caraman*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 23, nr. 2, 1978, p. 241—246.
18. G. Ivănescu, *A 80-a aniversare a profesorului Petru Caraman*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", tomul XXVI, 1977—1978, p. 269—274.
19. Al. I. Amzulescu, *Marcu și Gerul. Epilog doljean la o faimoasă controversă*, în „Revista de etnografie și folclor", tomul 24, nr. 2, 1979, p. 153—175.
20. Iordan Datcu, S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, cu o prefață de Ovidiu Bîrlea, București, Editura Științifică și enciclopedică, 1979, p. 118—120.
21. Romulus Vulcănescu, *Dicționar de etnologie. I. Terminologie, II. Personalități*, București, Editura Albatros, 1979, p. 314.
22. I. D. Lăudat, *Un distins profesor de seminar : Petru Caraman*, în „Biserica ortodoxă română", XCVII, 1979, nr. 3—4, p. 590—595.
23. Iordan Datcu, *Un mare etnolog*, în „România literară", XIII, nr. 3, 1980, p. 19.
24. I. D. Lăudat, *Amintirea unui savant : Petru Caraman*, în „Cronica", XV, nr. 12, (738), 1980, p. 8 ; *Petru Caraman* (1898—1980), în Buletinul „Societății de științe filologice", pe anul 1980, București, 1980, p. 75—78.
25. Ariton Vraciu, *Petru Caraman*, în „Limbă și literatură", vol. III, 1980, p. 500—504 ; *Petru Caraman*, în „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași" (serie nouă), secțiunea III, Lingvistică, tom XXVI, 1980, p. 136—138.
26. I. D. Lăudat, *Petru Caraman* (1898—1980), în „Ethnologica", București, 1981, p. 190—191.
27. Ionel Maftei, *Personalități ieșene*, vol. IV, *Omagiu*, Iași, Comitetul județean de cultură și educație socialistă, 1982, p. 64—66.